

پژوهش‌های نوین در تصمیم‌گیری

دوره ۹، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۳، صص ۱۲۷-۱۵۰

نوع مقاله: پژوهشی

تحلیل تعارض منافع در نظام بانکی ایران: استفاده از نظریه بازی‌ها و مدل گراف برای ارزیابی تعادل بین بازیگران

حسین سیل‌سپور^{*}، محمدجواد محقق‌نیا^۲، شیما احمدی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه مالی بانکداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی (ره)، تهران، ایران.
۲. استادیار، گروه مالی و بانکداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی (ره)، تهران، ایران.
۳. دانش‌آموخته دکتری تخصصی، گروه حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۳۰

چکیده

تعارض منافع به‌عنوان یکی از چالش‌های بنیادین نظام بانکی ایران، نقشی اساسی در شکل‌گیری اعتماد عمومی به این نظام دارد و به وضعیتی اشاره دارد که در آن منافع شخصی افراد با وظایف و مسئولیت‌های شغلی آن‌ها در تضاد است. در این پژوهش، به‌منظور دستیابی به درکی عمیق از این مسئله و ارائه راهکارهایی برای کنترل آن، از روش تحلیل محتوا و مصاحبه با خبرگان استفاده شده است. از طریق نظریه بازی‌ها و مدل گراف، وضعیت تعادل میان بازیگران اصلی شامل بانکها، مشتریان، وام‌گیرندگان، قانون‌گذاران، نهادهای نظارتی، سرمایه‌گذاران، تحلیل‌گران بازار و سازمان‌های حقوق مصرف‌کننده شناسایی و تحلیل شده است. با بهره‌گیری از تحلیل مسیر تکاملی و مصاحبه با این بازیگران، ترجیحات و حرکات آن‌ها برای رسیدن به وضعیت تعادل مشخص گردید. یافته‌ها حاکی از آن است که تعادل کنونی میان بازیگران با اهداف سیاست‌گذاران و نیازهای جامعه همخوانی ندارد و دستیابی به وضعیت مطلوب نیازمند تغییر در ترجیحات بازیگران است. از طریق تحلیل بازی معکوس نتیجه‌گیری شد که تقویت نظارت و شفافیت توسط قانون‌گذاران و نهادهای نظارتی، همراه با اجرای کمپین‌های آگاهی‌بخش توسط سازمان‌های حقوق مصرف‌کننده و تعامل این سازمان‌ها با قانون‌گذاران برای ارتقای مقررات حمایتی، می‌تواند زمینه را برای ایجاد تعادلی پایدار و مطلوب در نظام بانکی فراهم آورد و بهبود شرایط اقتصادی را تسهیل نماید.

کلیدواژه‌ها: تعارض منافع، نظریه بازی‌ها، مدل گراف، تعامل بین‌ذی‌نفعان

۱- مقدمه و بیان مسئله

بانک‌ها در جوامع امروزی به‌عنوان یکی از نهادهای کلیدی اقتصادی، نقش مهمی در توسعه پایدار ایفا می‌کنند [۱]. در ایران، با توجه به ضعف بازارهای سرمایه، مسئولیت تأمین مالی بخش‌های واقعی اقتصاد عمدتاً بر عهده شبکه بانکی است [۲]. در این میان، تعارض منافع یکی از چالش‌های مهم و پیچیده در نظام بانکی ایران است که می‌تواند بر کارایی، شفافیت و اعتماد عمومی تأثیر بگذارد. تعارض منافع زمانی بروز می‌کند که منافع فردی یا گروهی با منافع مؤسسه بانکی یا سایر ذی‌نفعان در تضاد باشد که ممکن است به تصمیم‌گیری‌های نادرست و حتی فساد مالی منجر شود. مدیریت این تعارض‌ها اهمیت دارد، زیرا بی‌توجهی به آن می‌تواند به آسیب‌های جدی در ساختار بانکی و اقتصاد کلان کشور و تضعیف اعتماد عمومی منجر شود.

این مقاله با توجه به ضرورت مدیریت تعارض منافع در نظام بانکی ایران، به بررسی و مدل‌سازی بازیگران این تعارض با استفاده از نظریه بازی‌ها می‌پردازد. نظریه بازی‌ها به‌عنوان ابزاری تحلیلی، امکان تحلیل دقیق و کمی این پدیده را فراهم می‌کند. با تحلیل رفتار و تصمیمات بازیگران اصلی نظام بانکی، از جمله مدیران، کارکنان، مشتریان و نهادهای نظارتی، می‌توان به درکی عمیق‌تر از نحوه شکل‌گیری تعارض منافع و راهکارهای مدیریت مؤثر آن دست یافت. مسئله اصلی تحقیق این است که با وجود تلاش‌های گذشته برای مدیریت تعارض منافع، همچنان مواردی از این پدیده در نظام بانکی ایران مشاهده می‌شود که نیازمند راهکارهای نوین و مؤثرتری برای شناسایی و کنترل هستند. نظریه بازی‌ها به پژوهشگران و سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا راهکارهای دقیق‌تر و مؤثرتری ارائه کنند.

تعارض منافع در نظام بانکی ایران به‌عنوان یک چالش پیچیده و اساسی شناخته می‌شود. مطالعه سبحانی و الهی (۱۴۰۲) نشان می‌دهد که به دلیل گستردگی و تأثیرات نظام بانکی، مدیریت تعارض منافع اهمیت ویژه‌ای دارد. همچنین، نقش کلیدی بانک مرکزی به‌عنوان نهاد ناظر مورد تأکید قرار گرفته است، اما عدم شفافیت و استقلال ناکافی می‌تواند این تعارضات را تشدید کند [۳]. مطالعه سید شکر (۱۴۰۱) نشان داده است که در دوره قاجار، تعارض منافع در بانک شاهی ایران به نتایج نامطلوبی منجر شده است [۴]. همچنین، نواب مقدم و همکاران

(۱۴۰۰) بر اهمیت حاکمیت شرکتی در مدیریت تعارض منافع در بانک‌های خصوصی تأکید دارند [۵]. به‌علاوه، پژوهش‌های کرمی‌پور و خیری احمدآبادی (۱۴۰۲)، دیونگه و همکاران^۱ (۲۰۱۵) و کرازنر و استراهان^۲ (۲۰۰۱) اهمیت درک و مدیریت تعارض منافع و تأثیرات آن بر خطر سیستمی و حاکمیت شرکتی را بررسی کرده‌اند [۶]، [۷] و [۸]. این تحقیقات نشان می‌دهند که تعارض منافع باید به‌صورت دقیق مدیریت شود تا از اثرات منفی آن بر بی‌طرفی و اعتبار علمی جلوگیری شود.

این پژوهش‌ها بیانگر آن است که تعارض منافع به‌واسطه‌ی پیامدهای مختلف و گاه متضاد در حوزه‌های اقتصادی، نیازمند درک دقیق تعاملات استراتژیک ذی‌نفعان و پیامدهای آن است. این بررسی‌ها به سیاست‌گذاران کمک می‌کنند تا با شناخت دقیق‌تر از پیچیدگی‌ها و تعاملات اقتصادی، استراتژی‌هایی مؤثر برای تنظیم تعارض منافع و دستیابی به اهداف کلان اقتصادی طراحی کنند. با این حال، سؤالی اساسی مطرح می‌شود: آیا می‌توان بدون توجه به قدرت و خواسته‌های گروه‌های مختلف درگیر، آینده تعارض منافع را به‌درستی پیش‌بینی و مدیریت کرد؟

نظریه بازی‌ها که بر تعاملات و واکنش‌های متقابل بازیگران تمرکز دارد [۹]، به‌عنوان ابزاری مفید برای تحلیل موقعیت‌های پیچیده شناخته می‌شود. این نظریه به بررسی شرایطی می‌پردازد که در آن‌ها تضاد و همکاری میان عوامل مختلف وجود دارد [۱۰]. یکی از دلایل افزایش استفاده از نظریه بازی‌ها در پژوهش‌ها، حضور بازیگران متعدد و ارائه‌ی نمایی واقع‌گرایانه‌تر از شرایط موجود است [۱۱]. در نظام بانکی، تصمیمات بازیگران مختلف مانند دولت، مجلس، مدیران بانکی و سپرده‌گذاران، می‌تواند واکنش‌های زنجیره‌ای سایر ذی‌نفعان را به دنبال داشته باشد. برای نمونه، اقدام دولت در افزایش نظارت ممکن است با واکنش‌های متفاوتی از سوی مشتریان یا مجلس روبرو شود و این تعاملات به شکل یک بازی پیچیده نمود می‌یابد که تصمیم‌گیری‌ها را تحت تأثیر پیش‌بینی واکنش‌های متقابل قرار می‌دهد [۱۲].

^۱ De Jongh & et al.

^۲ Kroszner & Stahan

نوآوری این پژوهش در ارائه رویکردی نظام‌مند برای تحلیل تعاملات و تعارض منافع میان بازیگران کلیدی نظام بانکی با استفاده از نظریه بازی‌ها و مدل گراف برجسته می‌شود. برخلاف مطالعات پیشین که عمدتاً به بررسی کلی تعارضات منافع پرداخته‌اند، این پژوهش به طور خاص به شناسایی ترجیحات، گزینه‌ها و روابط متقابل میان بازیگران اصلی می‌پردازد و از ابزارهای تحلیلی دقیق برای تبیین پویایی‌های پیچیده میان آن‌ها بهره می‌گیرد. هدف این پژوهش، تدوین یک چارچوب تحلیلی نوین برای درک رفتار بازیگران در مواجهه با تعارض منافع و ارائه راهکارهای سیاستی مبتنی بر شواهد است. این چارچوب به سیاست‌گذاران امکان می‌دهد با طراحی مداخلات هوشمندانه و تدوین مقررات کارآمد، ساختار تعاملی بازیگران را به سوی تحقق تعادل‌های پایدار و سازگار با اهداف کلان اقتصادی هدایت کنند.

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱- نظریه ذی‌نفعان

مفهوم ذی‌نفع در دهه ۱۹۷۰ با شکل‌گیری نظریه ذی‌نفعان مطرح شد و بعدها توسط فریدمن در دهه ۱۹۸۰ به استراتژی‌های شرکتی وارد گردید. بر اساس این نظریه، شرکت‌ها باید علاوه بر منافع خود، به نیازهای ذی‌نفعان نیز توجه داشته باشند؛ این نظریه دارای ریشه‌هایی در حوزه‌های جامعه‌شناسی، اقتصاد، سیاست و اخلاق است [۱۳-ص ۱۲۲۷]. اولین بار مؤسسه پژوهشی استنفورد مفهوم ذی‌نفع را معرفی کرد [۱۴-ص ۵۰] و در دهه ۷۰ میلادی وارد ادبیات برنامه‌ریزی استراتژیک شد و روش‌های مدیریت ذی‌نفعان به تدریج توسعه یافت [۱۵]. فریمن در کتاب خود در زمینه مدیریت استراتژیک، ذی‌نفعان را به‌عنوان گروه‌هایی توصیف کرد که مدیریت منافع، نیازها و دیدگاه‌های آن‌ها در اهداف سازمان لحاظ می‌شود. در سال ۲۰۰۴، فریمن تعریف خود را توسعه داد و ذی‌نفعان را گروه‌هایی ضروری برای بقا و موفقیت سازمان دانست. همچنین، نظریه‌پردازانی همچون میشل و همکاران^۱ (۱۹۹۷)، برایسون و همکاران^۲ (۲۰۰۴)، ذی‌نفعان را به‌عنوان افراد یا گروه‌هایی تعریف کرده‌اند که می‌توانند بر سازمان تأثیر بگذارند یا از آن تأثیر بپذیرند [۱۶]، [۱۷]. کمیته بال در نظارت بانکی، ذی‌نفعان نظام بانکی را

^۱ Mitchell & et al.

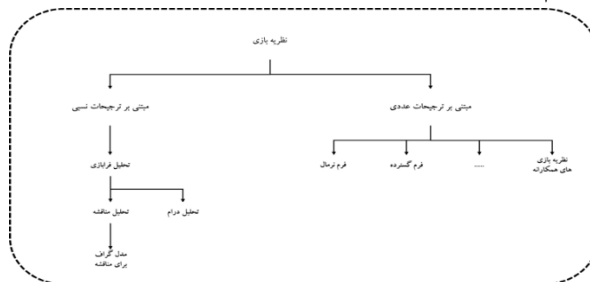
^۲ Bryson & et al.

شامل کارکنان، مشتریان، تأمین‌کنندگان مالی و جامعه دانسته و بر نقش ناظران و دولت نیز به‌عنوان ذی‌نفعان بانکی تأکید کرده است. در بانکداری اسلامی، اصول عدالت اسلامی موجب می‌شود که تمام ذی‌نفعان به‌عنوان بازیگران فعال شناخته شوند، زیرا این اصول، تعاملات را بر مبنای حق و مشارکت متقابل تنظیم می‌کنند، به‌طوری‌که تفاوت میان ذی‌نفع و بازیگر در این چارچوب از بین می‌رود [۱۸]، [۱۹].

۲-۲- نظریه بازی‌ها

نظریه بازی‌ها ابتدا توسط جیمز والدگراو^۱ معرفی شد و سپس توسط جان فان نیومان^۲ در ریاضیات به‌عنوان یک نظریه تصمیم‌گیری چندجانبه با در نظر گرفتن ترجیحات و اولویت‌های متضاد بازیگران توسعه یافت [۲۰]، [۱۱]. برخلاف نظریه‌های سنتی تصمیم‌گیری که بر انتخاب‌های فردی تمرکز دارند، این نظریه به بررسی تعاملات و کنش‌های متقابل بازیگران و همچنین بررسی تضادها و همکاری‌های آنها می‌پردازد. برای تحلیل چالش‌های نظام بانکی در قالب بازی، تشخیص تفاوت بین تصمیم‌گیری‌های ساده و پیچیده ضروری است. در نظام بانکی، تصمیمات بازیگران مختلف، از جمله دولت، مجلس و مدیران بانکها، زنجیره‌ای از واکنش‌ها را در میان دیگر ذی‌نفعان ایجاد می‌کند. نظریه بازی‌ها ابزاری علمی برای مطالعه تصمیم‌گیری افراد و تعاملات آنها در موقعیت‌های استراتژیک و تضاد منافع است و با استفاده از مدل‌های ریاضی به مدل‌سازی رفتارها می‌پردازد [۲۰]. برای حل مناقشات نیز از مدل‌های گوناگونی همچون فرم نرمال، استراتژیک، گزینه‌ای و مدل گراف بهره گرفته می‌شود.

شکل ۱: الگوها و مدل‌های نظریه بازی‌ها (منبع: [۲۰])

^۱ James Waldegrave

^۲ Von Neumann

۲-۳- پیشینه تحقیق

تعارض منافع یکی از مباحث اساسی در حوزه‌های حقوقی و اخلاقی است که به وضعیتی اشاره دارد که در آن منافع شخصی یک فرد می‌تواند با مسئولیت‌های حرفه‌ای او در تضاد قرار گیرد. ویتون و برتوک^۱ (۲۰۰۵) این مفهوم را به شرایطی اطلاق می‌کنند که احتمال دارد فرد به دلیل منافع شخصی، وظایف قانونی و حرفه‌ای خود را به‌درستی انجام ندهد. اگرچه وجود تعارض منافع لزوماً به فساد منجر نمی‌شود [۲۱]، بانک جهانی فساد را به‌عنوان «سوءاستفاده از قدرت عمومی برای منافع شخصی» تعریف کرده است [۲۲] و این تعریف نشان می‌دهد که تعارض منافع ممکن است شرایط مساعدی برای بروز فساد فراهم کند، حتی اگر همه تعارض‌ها به فساد نینجامد.

تعارض منافع در شرایط متعددی بروز می‌کند؛ از جمله هنگامی که فرد در شرکتی سهام دارد که در تصمیم‌گیری‌های آن مشارکت می‌کند، یا زمانی که فرد دارای چندین نقش شغلی هم‌زمان است که ممکن است تضاد منافع را به وجود آورد. پذیرش هدایای ارزشمند از نهادهای تحت نظارت و روابط خویشاوندی نیز می‌تواند تصمیمات افراد را تحت‌تأثیر قرار دهد. از دیگر موارد تعارض منافع، «درب‌های گردان» است که به روابط پس از پایان خدمت اشاره دارد و ممکن است باعث شود فرد از ارتباطات گذشته به نفع شخصی استفاده کند [۲۳]. شناسایی و جلوگیری از این موقعیت‌ها برای حفظ بی‌طرفی در انجام وظایف و ارتقای اعتماد عمومی ضروری است.

در نظام بانکی، تعارض منافع به دلیل حساسیت ویژه‌ای که دارد، اهمیت دو چندانی یافته است. دادگاه‌های بانکی انگلستان تعارض منافع را به‌عنوان وضعیتی تعریف می‌کنند که در آن، تعهدات قانونی فرد با منافع شخصی او در تضاد قرار گرفته و این تضاد ممکن است به تصمیم‌گیری‌هایی منجر شود که یک طرف را در معرض زیان قرار دهد. این نوع تعارض در معاملاتی که منافع خریدار و فروشنده در تضاد است می‌تواند بی‌طرفی حرفه‌ای تصمیم‌گیرندگان را تحت‌الشعاع قرار دهد.

^۱ Whitton & Bertok

پژوهش سید شکری (۱۴۰۱) درباره دوره قاجار نشان می‌دهد که بانک شاهی ایران به دلیل تعارض منافع، در تحقق مسئولیت‌های خود ناکام بود. این مطالعه نشان می‌دهد که بانک شاهی نه تنها نتوانست سود مطلوبی برای سهامداران خود تأمین کند، بلکه در تحقق اهداف استعماری بریتانیا نیز ناتوان بود. در برخی موارد، این بانک حتی از اعطای وام به دولت ایران خودداری کرد، علی‌رغم آنکه وثایق معتبری وجود داشت [۴].

پژوهش سبحانی و الهی (۱۴۰۲) در بررسی تعارض منافع در نظام بانکی ایران، بر ضرورت مدیریت مؤثر این وضعیت به دلیل اهمیت و تأثیرات این حوزه تأکید کرده است. این پژوهش نشان می‌دهد که بانک مرکزی، به‌عنوان سیاست‌گذار و ناظر، نقشی کلیدی در مدیریت تعارض منافع ایفا می‌کند؛ با این حال، عدم استقلال و شفافیت کافی در ساختار بانک مرکزی می‌تواند تعارضات منافع را تشدید و کارآمدی نظارت بانکی را کاهش داده و استقلال این نهاد را تهدید کند [۳].

پژوهش نواب مقدم و همکاران (۱۴۰۰) به بررسی تعارض منافع در بانک‌های خصوصی ایران پرداخته است. این بانک‌ها که اغلب به‌صورت شرکت‌های سهامی عام و تعاونی فعالیت می‌کنند، با چالش‌های تعارض منافع میان سهامداران عمده، مدیران و سایر ذی‌نفعان مواجه‌اند. این پژوهش، اهمیت حاکمیت شرکتی به‌عنوان راهکاری برای مدیریت تعارض منافع را برجسته کرده و ابزارهایی مانند خود نظارتی، نظارت بیرونی، کمیته‌های حسابرسی و مدیران غیرموظف را از راهکارهای مؤثر برای کاهش تأثیر منافع سهامداران عمده بر تصمیمات مدیریتی معرفی می‌کند که می‌تواند منافع تمامی ذی‌نفعان را در سطحی عادلانه تأمین نماید [۵]. پژوهش کرمی‌پور و خیری احمدآبادی (۱۴۰۲) تعارض منافع را وضعیتی معرفی می‌کند که در آن، تصمیم‌گیری‌های فرد ممکن است تحت تأثیر منافع شخصی قرار گرفته و بی‌طرفی در انجام وظایف خدشه‌دار شود. این وضعیت به‌عنوان یکی از عوامل فساد اقتصادی شناخته شده و می‌تواند اعتماد عمومی به نهادهای حکومتی را کاهش دهد. این پژوهش همچنین تفاوت‌های موجود میان رویکردهای داخلی و بین‌المللی در پیشگیری از فساد را بررسی کرده و تأکید دارد که در برخی حوزه‌ها، نظیر نظام پزشکی در ایران، تعارض منافع به طور قانونی مجاز

است؛ درحالی‌که کنوانسیون‌های بین‌المللی مانند کنوانسیون مریدا^۱، تعارض منافع را به حوزه خصوصی نیز تعمیم داده‌اند [۶].

در مطالعه‌ای دیگر، امیراسماعیلی و کلوانی (۱۴۰۱) تأثیر درآمدهای غیر بهره‌ای بر خطر سیستمی بانک‌ها را بررسی کرده و به نقش اندازه بانک و شرایط نهادی در این رابطه اشاره دارند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در بانک‌های بزرگ، کاهش خطر سیستمی از طریق درآمدهای غیر بهره‌ای امکان‌پذیر است، اما در بانک‌های کوچک، این نوع درآمدها ممکن است به افزایش خطر سیستمی منجر شود. همچنین، در کشورهای با سطح فساد بالا و بازارهای بانکی متمرکز، مزایای نوآوری برای بانک‌های بزرگ کمتر است و این مطالعه بر اهمیت مدیریت خطرات سیستمی تأکید دارد [۷].

دیونگه و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی توازن میان فواید نظارت بانکی در هیئت‌مدیره شرکت‌ها و هزینه‌های ناشی از تعارض منافع پرداخته‌اند. این پژوهش نشان می‌دهد که حضور بانکداران در هیئت‌مدیره شرکت‌ها به‌ویژه در شرکت‌های بزرگ که دارایی‌های وثیقه‌پذیر دارند و وابستگی کمتری به تأمین مالی کوتاه‌مدت دارند، می‌تواند تعارض منافع را کاهش دهد؛ با این حال، این وضعیت ممکن است محدودیت‌هایی در حفظ منافع سهامداران ایجاد کرده و نقش بانک‌ها را در حاکمیت شرکتی کاهش دهد [۸].

کرازنر و استراهان (۲۰۰۱) بر ضرورت اجرای «قاعده ولکر»^۲ برای کاهش تعارض منافع در بانک‌ها تأکید کرده‌اند. بانک‌ها به‌عنوان واسطه میان سرمایه‌گذاران و شرکت‌ها به اطلاعات حساس و غیرعمومی دسترسی دارند و قاعده ولکر با هدف جلوگیری از سوءاستفاده بانک‌ها از این اطلاعات برای منافع شخصی طراحی شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بانک‌ها از اطلاعات غیرعمومی برای کسب سود استفاده می‌کنند و اجرای قاعده ولکر می‌تواند انگیزه‌های سوءاستفاده را کاهش دهد [۲۴].

سرینادی و همکاران^۳ (۲۰۲۳) به بررسی اثرات تحول‌آفرین هوش مصنوعی و اینترنت اشیا بر بخش بانکی و مالی پرداخته و بر ظرفیت این فناوری‌ها در بهبود کارایی، مدیریت ریسک و

۱ Merida Convention

۲ Volcker Rule

۳ Srinadi & et al.

کاهش تعارض منافع تأکید دارد. یافته‌ها نشان می‌دهند که هوش مصنوعی، از طریق تحلیل الگوهای رفتاری مشتریان و ارائه پیش‌بینی‌های مالی مبتنی بر داده‌های گسترده، می‌تواند فرایندهای بانکی را بهینه‌سازی کند و تصمیم‌گیری‌های استراتژیک را تسهیل نماید. همچنین، ادغام ابزارهای هوشمندی چون چت‌بات‌ها امکان پاسخگویی سریع‌تر و تعاملات شخصی‌سازی‌شده با مشتریان را فراهم کرده و تجربه کاربری را بهبود می‌بخشد. افزون بر این، اینترنت اشیا به بانک‌ها امکان گردآوری داده‌های دقیق و بهنگام از الگوهای مصرفی مشتریان را می‌دهد که این داده‌ها می‌توانند از طریق تحلیل‌های پیشرفته برای تصمیم‌گیری‌های مالی بهینه استفاده شوند. به‌کارگیری این فناوری‌ها به تقویت شفافیت، افزایش اعتماد و کاهش تعارضات منافع میان ذی‌نفعان مختلف منجر شده و نویدبخش تحولات ساختاری در صنعت مالی است [۲۵]. پژوهش‌های پیشین بر ضرورت مدیریت تعارض منافع در نظام بانکی و ایجاد سازوکارهای نظارتی مؤثر برای ارتقای شفافیت و اعتماد عمومی تأکید دارند. مدیریت کارآمد تعارض منافع می‌تواند اثرات منفی آن را بر بی‌طرفی و اعتبار حرفه‌ای به حداقل برساند. ابزارهای حاکمیت شرکتی، از جمله خود نظارتی و نظارت بیرونی، می‌توانند در کاهش تعارضات و حمایت از منافع کلیه ذی‌نفعان مؤثر باشند. با این حال، بیشتر پژوهش‌ها پیچیدگی تعاملات میان بازیگران مختلف را نادیده گرفته‌اند. پژوهش حاضر با استفاده از نظریه بازی‌ها به تحلیل این تعاملات پرداخته و راهکارهای استراتژیکی برای تقویت ثبات و کارآمدی نظام مالی پیشنهاد می‌کند.

۳- روش‌شناسی پژوهش

مسئله تعادل منافع ذی‌نفعان و تعارض منافع در نظام بانکی ایران که یک موضوع پیچیده و چندبعدی است، از طریق ساختاردهی مسئله و ارائه راهکارهای کاربردی تبیین می‌شود [۲۶]. در این راستا، مدل گراف در نظریه بازی‌ها به‌عنوان روشی عملی برای تحلیل تعارضات در محیط‌هایی با بازیگران متعدد و گزینه‌های متنوع، مانند نظام بانکی، مورد استفاده قرار می‌گیرد [۲۷]، [۲۸]. این مدل در شرایطی که کمی‌سازی ترجیحات ذی‌نفعان دشوار است، کاربرد دارد و به تحلیل برهم‌کنش‌ها و تعاملات استراتژیک میان تصمیم‌گیرندگان می‌پردازد [۲۸]. در مدل‌سازی گراف، ابتدا حرکات ممکن و وضعیت‌های مناقشه از طریق شناسایی ذی‌نفعان و

خواسته‌های آن‌ها تعریف می‌شود، سپس از روش‌هایی مانند وزن‌دهی به گزینه‌ها و اولویت‌بندی برای ارزیابی سیستم استفاده می‌گردد. این رویکرد امکان ارائه راهکارهایی برای بهبود شرایط فعلی و دستیابی به تعادل در نظام بانکی را فراهم می‌آورد.

شکل ۲: فرایند مدل‌سازی و تجزیه و تحلیل در مدل‌های گراف (منبع: [۲۸])

در این پژوهش، از مدل گراف در نظریه بازی‌ها به عنوان ابزاری برای تحلیل تعارض منافع در ایران استفاده شده است که به ویژه برای موقعیت‌هایی مناسب است که ترجیحات ذی‌نفعان به آسانی قابل کمی‌سازی نیستند [۲۸]، [۲۹]. در فرآیند مدل‌سازی گراف (مطابق شکل ۲)، ابتدا حرکت‌های ممکن و وضعیت‌های مناقشه بر اساس شناسایی ذی‌نفعان و خواسته‌های آن‌ها تعریف و سپس از طریق روش‌هایی مانند وزن‌دهی به گزینه‌ها و اولویت‌بندی، ارزیابی می‌شود. مرحله دوم تحلیل، بررسی وضعیت‌های تعادلی و تحلیل نتایج محتمل است که به ارزیابی امکان تحقق تعادل‌های به دست آمده و دستیابی به اهداف کمک می‌کند. نرم‌افزار GMCR+ برای مدل‌سازی و تحلیل مناقشات به کار رفته است و پژوهش باهدف ارائه دیدگاه‌های عمیق‌تر و راهکارهای عملی جهت بهبود وضعیت شبکه بانکی انجام گرفته است. گروه هدف شامل افراد متخصص در حوزه بانکداری، از کارشناسان بانک‌ها تا اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها در زمینه بانکداری است که با داشتن حداقل پنج سال سابقه در بانکداری انتخاب شده‌اند. حجم نمونه این پژوهش کیفی بر اساس اصل اشباع نظری تعیین شده است، به این معنا که داده‌ها تا زمانی جمع‌آوری شدند که دیگر اطلاعات جدیدی به دست‌بندی‌ها افزوده نشود [۳۰]. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه استفاده شده است.

بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان در جدول ۱ نشان می‌دهد که اکثریت این افراد (۷۹ درصد) مرد هستند و بیشترین گروه سنی بین ۳۰ تا ۴۰ سال با درصد فراوانی ۵۴ درصد قرار دارد. اکثر پاسخ‌دهندگان دارای سابقه کاری ۱۰ تا ۱۵ سال (۵۴ درصد) هستند و بیشترین سطح تحصیلاتی مربوط به دارندگان مدرک کارشناسی‌ارشد با ۵۴.۱۷ درصد است.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (منبع: یافته‌های پژوهش)

سابقه کار	فراوانی	درصد فراوانی
کمتر از ۵ سال	۲	۸
۵ تا ۱۰ سال	۷	۲۹
۱۰ تا ۱۵ سال	۱۳	۵۴
بیشتر از ۱۵ سال	۱۲	۸
مجموع	۲۴	۱۰۰
جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۱۹	۷۹
زن	۵	۲۱
مجموع	۲۴	۱۰۰

۴- یافته‌های پژوهش

مناقشه پیرامون تعارض منافع به بررسی روش‌های مؤثر مدیریت بازیگران کلیدی در مواجهه با چالش‌های نظام بانکی مرتبط است. این بخش از پژوهش، با بهره‌گیری از تحلیل محتوای کیفی و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته، به شناسایی و تحلیل گزینه‌های در دسترس هر یک از بازیگران اصلی این حوزه می‌پردازد. در این مطالعه، پنج بازیگر محوری و ده گزینه پیش رو برای آن‌ها، مطابق جدول ۳، شناسایی شده است که هر یک از این گزینه‌ها نمایانگر مسیرهای بالقوه‌ای برای اتخاذ تصمیمات راهبردی و مدیریت بهینه تعارض منافع در نظام بانکی هستند.

جدول ۳: بازیگران، گزینه‌ها (منبع: یافته‌های پژوهش)

بازیگران	گزینه‌ها
بانک‌ها و مؤسسات مالی	استراتژی انطباق با بازار سیاست‌های مدیریت ریسک
مشتریان و وام‌گیرندگان	انتخاب مبتنی بر اعتماد آگاهی مالی و حقوقی
نهادهای نظارتی و قانون‌گذاران	تبادل قانونی برای نوآوری و ثبات تقویت نظارت و شفافیت
سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران بازار	سرمایه‌گذاری بر مبنا ریسک‌های محاسبه شده تنوع‌بخشی به منظور کاهش ریسک
سازمان‌های مدافع حقوق مصرف‌کنندگان	کمپین‌های آگاهی‌بخشی همکاری برای تقویت مقررات حمایتی

۴-۱- وضعیت‌های شدنی

در تحلیل تعارضات به کمک نظریه بازی‌ها، تمامی وضعیت‌های مفروض در عمل قابل تحقق نیستند و محدودیت‌هایی وجود دارد که تعداد وضعیت‌های ممکن را کاهش می‌دهد [۲۹]. برای حذف وضعیت‌های غیرقابل‌اجرا، چهار رویکرد اصلی به کار گرفته می‌شود: (۱) شناسایی گزینه‌های ناسازگار یا مانع‌الجمع که به صورت هم‌زمان نمی‌توانند انتخاب شوند؛ (۲) الزام به انتخاب حداقل یک گزینه از سوی هر بازیکن؛ (۳) وابستگی‌های میان گزینه‌ها که وضعیت‌های فاقد این وابستگی را حذف می‌کند؛ و (۴) الزامات صریح که ترکیبات منطقی خاصی را تحمیل می‌کنند. اعمال این قیود به حذف ترکیب‌های غیرممکن و تعیین وضعیت‌های واقع‌بینانه بازی منجر می‌شود. جدول ۴ به ارائه گزینه‌های ناسازگار و تبیین منطق این ناسازگاری‌ها پرداخته و از میان ده گزینه، هفت ترکیب به دلیل ناسازگاری حذف شده‌اند تا وضعیت‌های عملی و شدنی بازی مشخص گردد.

جدول ۴: گزینه‌های ناسازگار (منبع: یافته‌های پژوهش)

گزینه‌ها	وضعیت ناسازگاری
۱ و ۶	تقویت نظارت و شفافیت می‌تواند محدودیت‌هایی برای استراتژی‌های انطباق با بازار ایجاد کند که به دنبال انعطاف‌پذیری بیشتری هستند.
۱ و ۵	تقویت نظارت و شفافیت ممکن است محدودیت‌هایی ایجاد کند که بر اعتماد مشتریان و وام‌گیرندگان تأثیر منفی بگذارد.
۳ و ۶	تقویت نظارت و شفافیت ممکن است در شرایطی موجب کاهش اعتماد مشتریان و وام‌گیرندگان شود.
۷ و ۱۰	مقررات حمایتی می‌تواند برخی از فرصت‌های سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر را محدود کند.
۸ و ۱۰	مقررات حمایتی ممکن است محدودیت‌هایی را بر استراتژی‌های تنوع‌بخشی اعمال کند.
۱ و ۱۰	تقویت مقررات حمایتی می‌تواند با استراتژی‌های انعطاف‌پذیر انطباق با بازار تداخل داشته باشد.
۷ و ۱۰	سازمان‌های مدافع حقوق مصرف‌کنندگان به دنبال حداکثر حفاظت از مشتریان هستند، درحالی‌که سرمایه‌گذاران متمایل به استفاده از فرصت‌های سرمایه‌گذاری با ریسک کنترل‌شده‌اند که ممکن است با الزامات قانونی تقویت‌شده در تضاد باشد.

۴-۲- تعیین وضعیت‌های تعادل و تحلیل نتایج

در نظریه بازی‌ها، مفهوم تعادل جایگاهی اساسی دارد، زیرا مستقیماً به استراتژی‌ها و تصمیمات بازیگران مرتبط است. تعادل هنگامی برقرار می‌شود که هیچ‌یک از بازیگران تمایلی به تغییر وضعیت خود نداشته باشند و به بهینه‌ترین نتیجه دست یابند [۲۴]. برای تحلیل تعادل‌های موجود، از مفاهیمی چون تعادل نش و تعادل ماوراء عقلانیت عمومی استفاده می‌شود که با در نظر گرفتن آینده‌نگری، شناخت ترجیحات سایر بازیگران و ارزیابی سطوح ریسک‌پذیری آن‌ها، امکان شبیه‌سازی دقیق‌تری از الگوهای رفتاری و تصمیم‌گیری در شرایط مناقشه را فراهم می‌آورند [۲۴].

جدول ۵: تشریح و مقایسه ویژگی‌های تعادل (منبع: [۲۹])

تعادل	آینده‌نگری	عقب‌نشینی راهبردی	آگاهی از ترجیحات	ریسک‌پذیری
نش ^۱	کم	هرگز	فقط خودش	در نظر نمی‌گیرد
فراعقلانیت عمومی ^۲	متوسط	توسط سایر بازیکنان	فقط خودش	ریسک‌گریز

^۱ NASH

^۲ GMR

ریسک‌پذیری	آگاهی از ترجیحات	عقب‌نشینی راهبردی	آینده‌نگری	تعادل
ریسک‌گریز	فقط خودش	توسط سایر بازیکنان	متوسط	فراعقلانیت متقارن ^۱
واقع‌بینانه	همه	هرگز	متوسط	پایداری متوالی ^۲
ریسک‌پذیر	همه	راهبردی	متغیر	پایداری محدود شده ^۳
ریسک‌پذیر	همه	راهبردی	بالا	پایداری دوراندیش ^۴

این تحلیل، حضور پنج بازیگر اصلی در تعارض منافع نظام بانکی را بررسی می‌کند که هر یک استراتژی‌های متمایزی را دنبال می‌کنند. تعادل‌های استراتژیک میان این بازیگران با به‌کارگیری معیارهایی مانند تعادل نش و سایر رویکردهای تصمیم‌گیری و از طریق نرم‌افزار + GMCR محاسبه شده است. نتایج در وضعیت‌های تعادلی شماره ۱۳ و ۱۵ نشان می‌دهند که استراتژی‌های اتخاذ شده، ثبات قابل‌توجهی را در تصمیم‌گیری‌های نظام مالی و بانکی فراهم کرده است. این تعادل‌ها، مطابق جدول ۵، بیانگر واکنش‌های پایدار و استراتژیک بازیگران به چالش‌های محیط بانکی هستند.

جدول ۶: تحلیل وضعیت‌های تعادل (منبع: یافته‌های پژوهش)

Ordered Decimal	Filter	1 342	2 346	3 350	4 362	5 378	6 406	7 410	8 414	9 426	10 442	11 470	12 474	13 478	14 490	15 506
1 - D1	1	-	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
	2	-	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
2 - D2	3	-	Y	N	Y	N	N	Y	N	Y	N	N	Y	N	Y	N
	4	-	N	Y	Y	Y	Y	N	Y	Y	Y	Y	N	Y	Y	Y
3 - D3	5	-	Y	Y	Y	N	Y	Y	Y	Y	N	Y	Y	Y	N	Y
	6	-	N	N	N	Y	Y	N	N	N	Y	Y	N	N	N	Y
4 - D4	7	-	Y	Y	Y	Y	Y	N	N	N	N	N	Y	Y	Y	Y
	8	-	N	N	N	N	N	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
5 - D5	9	-	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y	Y
	10	-	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
Payoff For D1	-	-	15	10	12	4	7	14	8	11	3	5	13	6	7	2
Payoff For D2	-	-	8	3	15	9	12	5	2	14	8	11	4	1	13	7
Payoff For D3	-	-	3	4	11	10	12	1	3	7	6	9	5	8	14	13
Payoff For D4	-	-	11	4	10	2	9	7	3	6	1	5	13	12	14	8
Payoff For D5	-	-	3	4	13	6	11	1	3	12	5	10	7	8	15	9
Nash	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Y	Y
GMR	-	-	-	Y	-	Y	-	-	-	-	-	-	-	-	Y	Y
SEQ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Y	Y
SIM	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Y	Y
SEQ & SIM	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Y	Y
SMR	-	-	-	Y	-	Y	-	-	-	-	-	-	-	-	Y	Y

^۱ SMR

^۲ SEQ

^۳ LM

^۴ FS

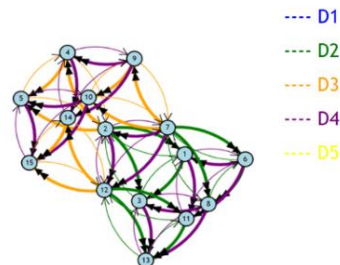

در وضعیت تعادلی شماره ۱۳، بانک‌ها و مؤسسات مالی تمرکز خود را بر سیاست‌های پیشرفته مدیریت ریسک گذاشته‌اند تا با حفظ ثبات مالی، بر چالش‌های بازار غلبه کنند. در این میان، مشتریان و وام‌گیرندگان بر اساس دسترسی به اطلاعات شفاف و دقیق مالی و حقوقی، انتخاب‌های آگاهانه‌تری انجام می‌دهند و روابط خود را با مؤسسات بر پایه اعتماد مستحکم بنا می‌کنند. قانون‌گذاران با تنظیم چارچوب‌های تعادلی به‌گونه‌ای عمل می‌کنند که ضمن حمایت از نوآوری، به تقویت ثبات اقتصادی منجر شود. همچنین، سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران بازار بر اساس ارزیابی ریسک و استراتژی‌های متنوع‌سازی عمل کرده و سازمان‌های حامی حقوق مصرف‌کنندگان نیز با افزایش آگاهی عمومی، حقوق مشتریان را تقویت می‌کنند. این وضعیت به ایجاد شفافیت و حمایت از توسعه پایدار اقتصادی کمک می‌کند.

در وضعیت تعادلی شماره ۱۵، نهادهای مالی با تأکید بیشتری بر نظارت و شفافیت به تقویت اعتماد عمومی می‌پردازند. در این حالت، مشتریان و وام‌گیرندگان، ضمن دسترسی به دانش مالی و حقوقی، به شواهد و داده‌های ملموس اتکا کرده و تصمیم‌گیری‌های خود را بر اساس آن انجام می‌دهند. در این شرایط، قانون‌گذاران بر اعمال نظارت مؤثر تأکید کرده و سرمایه‌گذاران نیز با ارزیابی دقیق ریسک و تنوع‌سازی، استراتژی‌های خود را بهینه‌سازی می‌کنند. این وضعیت‌های تعادلی نقشه راهی برای بازیگران اصلی فراهم می‌کند تا در محیط متغیر و پویا، استراتژی‌های خود را به‌صورت هدفمند تنظیم کرده و به اجرا درآورند.

۳-۴- تحلیل حرکت‌های یک‌جانبه بازیگران

تحلیل حرکت‌های یک‌جانبه بازیگران امکان ارزیابی پایداری هر یک از آنان را در وضعیت‌های مختلف مناقشه فراهم می‌کند. گراف‌های حاصل از این تحلیل نشان می‌دهند که کدام بازیگران قادرند نتیجه بازی را بدون نیاز به واکنش یا مداخله سایر بازیگران تغییر دهند. در شکل ۳، خطوط پررنگ بهبودهای یک‌جانبه را نشان می‌دهند، درحالی‌که خطوط روشن‌تر نمایانگر سایر حرکت‌های یک‌جانبه هستند. این نمودارها به بررسی عملکرد بازیگران پرداخته و آشکار می‌سازد که در وضعیت‌های ۱۳ و ۱۵، هیچ‌گونه بهبود یک‌جانبه‌ای به سایر حالات ممکن نیست. در نتیجه، این دو وضعیت به‌عنوان تعادل قوی بازی شناسایی شده‌اند.

شکل ۳: تحلیل حرکت‌های یک‌جانبه بازیگران (منبع: یافته‌های پژوهش)

۴-۵- تحلیل وضعیت موجود^۱

تحلیل مسیرهای تکاملی و استراتژی‌های بازی تکاملی به خوبی نشان می‌دهد که بازیگران اصلی نظام مالی چگونه از وضعیت‌های فعلی به تعادل‌های استراتژیک دست می‌یابند. در این راستا، دو مسیر تکاملی متمایز شناسایی شده است که به تعادل‌های گوناگون منتهی می‌شوند و نشان‌دهنده رویکردهای استراتژیک متفاوت بازیگران در پاسخ به دینامیک‌های بازار هستند. مسیر نخست که از وضعیت فعلی به وضعیت‌های ۳ و سپس ۱۳ منتهی می‌شود، تحولاتی را بازنمایی می‌کند که در آن نهادهای نظارتی و قانون‌گذاران به سمت رویکردهای انعطاف‌پذیرتر حرکت می‌کنند. این مسیر با افزایش آگاهی مالی و حقوقی مشتریان و تنوع‌بخشی در استراتژی‌های سرمایه‌گذاری آغاز شده و محیطی را فراهم می‌کند که نوآوری‌های بانکی و تقویت ساختارهای داخلی نهادهای مالی را تسهیل می‌کند. این روند، ضمن حمایت از نوآوری و فناوری‌های نوین، در راستای کاهش آسیب‌پذیری نظام مالی در برابر بحران‌های احتمالی نیز گام برمی‌دارد. مسیر دوم که از وضعیت موجود به وضعیت‌های ۲، سپس ۵ و در نهایت به ۱۵ منتقل می‌شود، بر تقویت همکاری‌های بین‌المللی و پیروی از استانداردهای جهانی متمرکز است. این استراتژی‌ها به دنبال ایجاد یک چارچوب مالی یکپارچه و هماهنگ هستند که از آگاهی و حقوق مالی مشتریان حمایت کرده، نظارت و شفافیت را تقویت می‌کند و تنوع‌بخشی سرمایه‌گذاری‌ها را به منظور کاهش ریسک ترویج می‌دهد. این دو مسیر تکاملی نشان‌دهنده تنوع استراتژی‌ها در میان بازیگران کلیدی نظام مالی و نظارتی است که هر یک به دنبال حفظ

^۱ Status Quo Analysis

ثبات، تشویق نوآوری و تقویت همکاری‌های بین‌المللی هستند. این تحلیل بینش‌های ارزشمندی را برای فهم بهتر تعاملات و تصمیم‌گیری‌های استراتژیک در نظام مالی فراهم می‌کند.

جدول ۷: تحلیل مسیر تکاملی (منبع: یافته‌های پژوهش)

بازیگران	گزینه‌ها	۱	۲	۳	۴	۵	۶
بانکها و مؤسسات مالی	استراتژی انطباق با بازار	N	N	N	N	N	N
	سیاست‌های مدیریت ریسک	Y	Y	Y	Y	Y	Y
مشتریان و وام‌گیرندگان	انتخاب مبتنی بر اعتماد	N	N	N	Y	Y	Y
	آگاهی مالی و حقوقی	Y	Y	Y	N	Y	Y
نهادهای نظارتی و قانون‌گذاران	تعادل قانونی برای نوآوری و ثبات	Y	Y	Y	Y	Y	Y
	تقویت نظارت و شفافیت	Y	Y	N	N	N	N
سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران بازار	سرمایه‌گذاری بر مبنای ریسک‌های معاسبه شده	Y	Y	Y	Y	Y	Y
	تنوع‌بخشی به منظور کاهش ریسک	Y	N	N	N	Y	N
سازمان‌های مدافع حقوق مصرف‌کنندگان	کمپین‌های آگاهی‌بخشی	Y	Y	Y	Y	Y	Y
	همکاری برای تقویت مقررات حمایتی	N	N	N	N	N	N

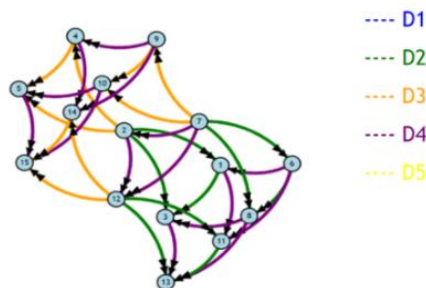
۴-۶- تحلیل ائتلافی^۱

در این بخش، سؤال اصلی این است که آیا ایجاد ائتلاف میان چندین بازیگر می‌تواند به شکل‌گیری یک تعادل جدید و سودمندتر برای اعضای ائتلاف منجر شود [۲۸]. بررسی‌های ائتلافی به این پرسش می‌پردازند که آیا همکاری میان بازیگران می‌تواند وضعیتی برتر از تعادل موجود در وضعیت ۱۳ ایجاد کند یا خیر. تحلیل‌های مبتنی بر مدل گراف نشان می‌دهد که امکان انتقال از تعادل‌های شماره ۱۳ و ۱۵ به تعادل مطلوب‌تر وجود ندارد؛ به این معنا که هیچ بهبود

^۱ Coalition Analysis

یکجانبه‌ای از این تعادل‌ها به‌سوی تعادل‌های دیگر قابل‌دسترسی نیست. براین‌اساس، تعادل فعلی از پایداری ائتلافی برخوردار بوده و احتمال تحقق و حفظ آن در عمل بیشتر است.

شکل ۴: تحلیل ائتلافی بازیگران (منبع: یافته‌های پژوهش)

۴-۷- تحلیل بازی معکوس^۱

در بازی‌های استراتژیک، تعادل‌های حاصل اغلب با اهداف بلندمدت و مطلوب جامعه هم‌راستا نیستند. برای دستیابی به تعادل‌هایی که با منافع جمعی هماهنگ باشند، ممکن است نیاز به تغییر قوانین بازی، نقش‌های بازیگران و اصلاح ترجیحات آنان باشد؛ این فرایند که به «بازی معکوس» یا «طراحی مکانیزم» موسوم است، به تحلیلگران امکان می‌دهد تا با ارائه راهکارهای مؤثر، ترجیحات بازیگران را در راستای اهداف اجتماعی هدایت کنند [۳۱]. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تعادل‌های شماره ۱۳ و ۱۵ به‌عنوان پیامدهای محتمل بازی شناسایی شده‌اند، اما با وضعیت مطلوب فاصله دارند و تحقق آن‌ها در شرایط کنونی امکان‌پذیر نیست. برای دستیابی به این وضعیت مطلوب، لازم است بازیگران به تغییر رفتارها و اصلاح ترجیحات خود بپردازند که این مهم تنها از طریق مداخله فعال سیاست‌گذاران و توسعه سیاست‌های نوین امکان‌پذیر است. در چارچوب مطلوب، بانک‌ها و مؤسسات مالی بر استراتژی‌های مدیریت ریسک و انطباق با شرایط بازار تمرکز می‌کنند. مشتریان و وام‌گیرندگان با اتکا به دانش مالی و حقوقی، تصمیمات خود را بر پایه اعتماد آگاهانه اتخاذ می‌کنند. قانون‌گذاران و نهادهای نظارتی، شفافیت و نظارت را تقویت کرده و سرمایه‌گذاران با استفاده از استراتژی‌های متنوع‌سازی و ریسک

^۱ Inverse gmcr

محور، اقدام به کاهش مخاطرات می‌نماید. سازمان‌های مدافع حقوق مصرف‌کنندگان نیز با راه‌اندازی کمپین‌های آگاهی‌بخشی و تقویت چارچوب‌های حمایتی، به استحکام این نظام کمک می‌کنند.

جدول ۸: تحلیل بازی معکوس (منبع: یافته‌های پژوهش)

وضعیت مطلوب	گزینه‌ها	بازیگران
Y	استراتژی انطباق با بازار	بانک‌ها و مؤسسات مالی
Y	سیاست‌های مدیریت ریسک	
Y	انتخاب مبتنی بر اعتماد	مشتریان و وام‌گیرندگان
Y	آگاهی مالی و حقوقی	
N	تعالد قانونی برای نوآوری و ثبات	نهادهای نظارتی و قانون‌گذاران
Y	تقویت نظارت و شفافیت	
Y	سرمایه‌گذاری بر مبنای ریسک‌های محاسبه شده	سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران بازار
Y	تنوع‌بخشی به‌منظور کاهش ریسک	
Y	کمپین‌های آگاهی‌بخشی	سازمان‌های مدافع حقوق مصرف‌کنندگان
Y	همکاری برای تقویت مقررات حمایتی	

۵- نتیجه‌گیری

این پژوهش بر تحلیل تعادل‌های استراتژیک بازیگران کلیدی در تعارض منافع نظام بانکی متمرکز است. نتایج نشان می‌دهد که هر یک از بازیگران اصلی، از جمله بانک‌ها و مؤسسات مالی، مشتریان و وام‌گیرندگان، نهادهای نظارتی و قانون‌گذاران، سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران بازار و سازمان‌های حامی حقوق مصرف‌کنندگان، استراتژی‌های متمایزی را دنبال می‌کنند که به شکل‌گیری تعادل‌های مختلف در نظام بانکی منجر می‌شود.

پژوهش به بررسی تنوع استراتژی‌ها و مسیرهای تکاملی تعادل در چارچوب تعارض منافع بانکی پرداخته و دو مسیر اصلی تکاملی را شناسایی کرده است که هر یک از بازیگران در آن

به دنبال تحقق اهداف خود هستند. تحلیل این مسیرها، تغییرات و تعاملات میان بازیگران را در جهت دستیابی به تعادل‌های جدید و پایدار بررسی می‌کند و نقش‌های متفاوت آن‌ها را در فرایند تعادلیابی استراتژیک روشن می‌سازد.

یافته‌ها نشان می‌دهد که تعادل‌های شماره ۱۳ و ۱۵ به‌عنوان نقاط کانونی در ساختار بانکی عمل می‌کنند. این وضعیت‌ها به‌عنوان تعادل‌هایی پایدار مطرح‌اند که بازیگران مختلف در آن، استراتژی‌هایی را به کار می‌گیرند که به تثبیت و ارتقای موقعیت آن‌ها در چارچوب نظام بانکی و مالی کمک می‌کند. مدل تعاملات استراتژیک این تعادل‌ها را به‌عنوان نقطه‌ای از پایداری معرفی می‌کند که بازیگران تمایلی به تغییر آن ندارند و از نظر سودآوری و اثربخشی در موقعیتی جذاب قرار دارند.

تحلیل وضعیت‌های تعادلی ۱۳ و ۱۵ نشان می‌دهد که نقش نهادهای نظارتی و قانون‌گذاران در هر وضعیت متفاوت است. در تعادل ۱۳، تأکید اصلی بر ایجاد تعادل قانونی است که نوآوری و ثبات را تقویت می‌کند؛ درحالی‌که در وضعیت ۱۵، تمرکز بیشتر بر تقویت شفافیت و نظارت است تا مشتریان و وام‌گیرندگان بر اساس داده‌های مستند و قابل‌اعتماد تصمیم‌گیری کنند و نه بر اساس اعتماد نابجا. این وضعیت‌ها چارچوبی برای تحلیل تعادل استراتژیک در نظام بانکی فراهم می‌آورند و به تقویت پایداری سیستم کمک می‌کنند. از سوی دیگر، تحلیل نقش سایر بازیگران نشان می‌دهد که علاوه بر نهادهای نظارتی، مشتریان، بانک‌ها و سازمان‌های حقوق‌مصرف‌کنندگان نیز تأثیر قابل‌توجهی بر پایداری و اثربخشی این تعادل‌ها دارند. مشتریان با انتخاب‌های مالی آگاهانه و مطالبه شفافیت بیشتر از بانک‌ها می‌توانند در شکل‌دهی به رفتارهای بازیگران اصلی و کاهش ریسک‌های سیستمی مؤثر باشند. بانک‌ها و مؤسسات مالی نیز با تطبیق استراتژی‌های خود با نیازهای بازار و تقویت شفافیت در خدمات خود می‌توانند جایگاه پایداری در این تعادل‌ها داشته باشند. علاوه بر این، سازمان‌های حقوق‌مصرف‌کنندگان نقش مهمی در حمایت از مشتریان و نظارت بر عملکرد بانک‌ها ایفا می‌کنند. همکاری این سازمان‌ها با نهادهای نظارتی در تدوین مقررات حمایتی و افزایش آگاهی عمومی می‌تواند به بهبود پایداری سیستم بانکی کمک کند.

تحلیل بازی معکوس نشان می‌دهد که تعادل‌های ۱۳ و ۱۵ لزوماً با اهداف مطلوب سیاست‌گذاران و جامعه هم‌راستا نیستند. بنابراین، بازتعریف نقش قانون‌گذاران و نهادهای نظارتی، همراه با مشارکت فعال سایر بازیگران، می‌تواند به ارتقای شفافیت، کاهش ریسک و دستیابی به استانداردهای بالاتر در نظام بانکی کمک کند. این رویکردها، در کنار هم، چارچوبی جامع برای تقویت پایداری و نوآوری در نظام بانکی فراهم می‌آورند.

برای بهبود چارچوب‌های تحلیلی موجود، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی بر تحلیل انعطاف‌پذیری مقرراتی و بررسی اثرات روان‌شناختی مقاومت در برابر تغییر تمرکز کنند. همچنین، لازم است نقش تحولات مقرراتی در شکل‌گیری استراتژی‌های بانکی و اثر آنها بر پویایی‌های تعارض منافع با دقت بیشتری بررسی شود. طراحی استراتژی‌های نوآورانه‌ای که امکان هم‌سویی میان نیازهای ذی‌نفعان و مقررات را فراهم آورده و آمادگی نهادهای بانکی برای مدیریت تعارض منافع را تقویت کند، ضرورتی اساسی است. این پژوهش بر اهمیت استراتژی‌های منعطف و پویا در مدیریت تعارض منافع تأکید دارد؛ استراتژی‌هایی که بتوانند به آسانی با تغییرات محیطی هماهنگ شده و به ایجاد پایداری و توسعه مستمر در نظام بانکی یاری رسانند. طراحی چارچوب‌هایی که قابل تطبیق با شرایط متغیر باشند و زمینه‌ساز راهبردهای مؤثر برای مواجهه با چالش‌های موجود شوند، برای پیشبرد دانش در این حوزه بسیار حائز اهمیت است.

۶- منابع

- [۱] Jalali, S., Rostamy, A.A., & Seifoddini, J. (۲۰۲۴). A Two-step Model to Evaluate the Efficiency and Rating of Banks and Explain the Role of Credit Risk (Case Study of Commercial Banks Listed in Tehran Stock Exchange). *Journal of Money & Economy*, ۱۸(۱), ۱-۳۲. doi: ۱۰.۶۱۱۸۶/jme.۱۸,۱,۱ [In Persian]
- [۲] Yousefi Ghaleh Roudkhani, M.A., Tehrani, R., & Mirlouhi, S.M. (۲۰۲۱). Investigating the Impact of Financial Performance Metrics on Financial Stability of Banks in the Financial Crisis. *Management Research in Iran*, ۲۵(۲), ۱-۲۱. doi: ۲۰,۱۰۰۱,۱,۲۳۲۲۰۰,۱۴۰۰,۲۵,۲,۱,۳ [In Persian]
- [۳] Sobhani, H., & Elahi, F. (۲۰۲۳). Situations and Instances of Conflict of Interest in the Islamic Republic of Iran Banking System. *Majlis and Rahbord*, ۳۰(۱۱۴), ۲۳۹-۲۷۷. doi: ۱۰,۲۲۰۳۴/MR.۲۰۲۲,۵۰۹۶,۴۹۰۰ [In Persian]

- [۴] Seyed Shokri, K. (۲۰۲۲). Conflict of Interest in the Imperial Bank and Its Effects on the Iranian Economy. *The Journal of Islamic History and Civilization*, ۱۷(۳۷), ۱۲۵-۱۴۳. doi: ۱۰,۳۰۴۹۵/jhcin.۲۰۲۲,۱۹۵۸۵ [In Persian]
- [۵] Navabi Moghadam, Z., Zare, A., Yousefi Sadeghloo, A., & Jamali, J. (۲۰۲۲). An Investigation into the Conflict of Interests of Bank Shareholders Using the Corporate Governance Approach. *Legal Research Quarterly*, ۲۴(۹۶), ۳۵۱-۳۷۵. doi: ۱۰,۲۹۲۵۲/JLR.۲۰۲۱,۱۸۵۱۱۵,۱۶۵۹ [In Persian]
- [۶] Karamipour, M., & Kheiri Ahmad Abadi, I. (۲۰۲۳). A Comparative Study of National and International Platforms for People's Participation in the Prevention of Administrative Corruption: A Case Study of the Crime of Conflict of Interest. *Adl va Ensaf Comparative Law Research Quarterly*, ۶(۲۱), ۵۱-۷۳. doi: ۱۰,۲۲۰۳۴/aeclr.۲۰۲۴,۴۰۵۷۹۱,۱۱۲۴ [In Persian]
- [۷] De Jonghe, O., Diepstraten, M., & Schepens, G. (۲۰۱۵). Banks' Size, Scope and Systemic Risk: What Role for Conflicts of Interest? *Journal of Banking & Finance*, ۶۱, S۳-S۱۳. doi: <https://doi.org/۱۰,۱۰۱۶/j.bankfin.۲۰۱۴,۱۲,۰۲۴>
- [۸] Kroszner, R.S., & Strahan, P.E. (۲۰۰۱). Bankers on Boards: Monitoring, Conflicts of Interest, and Lender Liability. *Journal of Financial Economics*, ۶۲(۳), ۴۱۵-۴۵۲. doi: [https://doi.org/۱۰,۱۰۱۶/S۰۳۰۴-۴۰۵X\(۰۱\)۰۰۰۸۲-۴](https://doi.org/۱۰,۱۰۱۶/S۰۳۰۴-۴۰۵X(۰۱)۰۰۰۸۲-۴)
- [۹] Dori, M., Jafari, M., & Chaharsooghi, K. (۲۰۱۹). Choosing Coordinated Ordering Policy in the Two-Level Supply Chain: A Game Theory Approach. *Journal of Modern Research in Decision Making*, ۴(۳), ۴۷-۷۳. doi: ۲۰,۱۰۰۱,۱,۲۴۷۶۶۲۹۱,۱۳۹۸,۴,۳,۱ [In Persian]
- [۱۰] Dorri, M., Jafari Eskandari, M., & Chaharsooghi, K. (۲۰۲۱). Competition Between Two Supply Chains with Demand Dependent on Price and Lead Time: A Game Theory Approach. *Journal of Modern Research in Decision Making*, ۶(۳), ۲۳-۴۹. doi: ۲۰,۱۰۰۱,۱,۲۴۷۶۶۲۹۱,۱۴۰۰,۶,۳,۲,۴ [In Persian]
- [۱۱] Samsura, D.A.A., van der Krabben, E., & van Deemen, A.M.A. (۲۰۱۰). A Game Theory Approach to the Analysis of Land and Property Development Processes. *Land Use Policy*, ۲۷(۲), ۵۶۴-۵۷۸. doi: <https://doi.org/۱۰,۱۰۱۶/j.landusepol.۲۰۰۹,۰۷,۰۱۲>
- [۱۲] Abdoli, G., & Majed, V. (۲۰۱۲). Analyzing OPEC Members Behavior: A Cooperation Game Approach. *Journal of Economic Modeling Research*, ۲(۷), ۲۷. [In Persian]
- [۱۳] Mainardes, E., Alves, H., & Raposo, M. (۲۰۱۱). Stakeholder Theory: Issues to Resolve. *Management Decision*, ۴۹(۲), ۲۲۶-۲۵۲. doi: <https://doi.org/۱۰,۱۱۰۸/۰۰۲۵۱۷۴۱۱۱۱۱۰۹۱۳۳>

- [۱۴] Friedman, A., & Miles, S. (۲۰۰۶). Stakeholder: Theory and Practice. UK: Oxford University Press. doi: <https://doi.org/10.1093/oso/9780199269860.001.0001>
- [۱۵] Freeman, R.E. (۱۹۸۴). Strategic Management: A Stakeholder Approach. Pitman Publishing Inc. doi: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139192670>
- [۱۶] Mitchell, R.K., Agle, B.R., & Wood, D.J. (۱۹۹۷). Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts. *Academy of Management Review*, ۲۲(۴), ۸۵۳-۸۸۶. doi: <https://doi.org/10.2307/259247>
- [۱۷] Bryson, J.M. (۲۰۰۴). What to Do When Stakeholders Matter: Stakeholder Identification and Analysis Techniques. *Public Management Review*, ۶(۱), ۲۱-۵۳. doi: <https://doi.org/10.1080/14719030410001670722>
- [۱۸] Ansari, M.A., Falahati, A., & Delangizan, S. (۲۰۱۷). Modelling and Strategic Analysis of Pension Crisis in Iran: A Game Theory Approach. *Journal of Improvement Management*, ۱۱(۳۵), ۶۱-۹۲. [In Persian]
- [۱۹] Mohagheghnia, M.J., Seilsepoor, H., & Ahmadi, S. (۲۰۲۳). Designing Justice Index in Islamic Banking with Content Analysis Approach and Fuzzy Decision Making Method. *Islamic Financial Research*, ۱۲(۲), ۲۶۶-۳۰۶. doi: [10.30497/IFR.2023.243933.1800](https://doi.org/10.30497/IFR.2023.243933.1800) [In Persian]
- [۲۰] Abdoli, G. (۲۰۰۷). Game Theory and Its Applications (Static and Dynamic Games with Complete Information). Tehran: Tehran University Jihad Academic Publications. [In Persian]
- [۲۱] Whitton, H., & Bertók, J. (۲۰۰۵). Managing Conflict of Interest in the Public Sector: A Toolkit. OECD Publishing. doi: <https://doi.org/10.1787/9789264018242-en>
- [۲۲] Demmke, C. (۲۰۰۷). Managing Conflict of Interest: Frameworks, Tools, and Instruments for Preventing, Detecting, and Managing Conflict of Interest. Proceedings of the ۵th Regional Seminar on Making International Anti-Corruption Standards Operational, Jakarta, Indonesia.
- [۲۳] Herassani, S. (۲۰۲۰). Methodological Framework for Analyzing Conflicts of Interest in Organizations. Empowerment Center for Governance and Society, Jihad University, Report No. ۱۱۰, Serial No. ۹۹۰۴. [In Persian]
- [۲۴] Avci, S.B., Schipani, C.A., & Seyhun, H.N. (۲۰۱۸). Eliminating Conflicts of Interests in Banks: The Significance of the Volcker Rule. *Yale Journal on Regulation*, ۳۵, ۳۴۳. doi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3017207>
- [۲۵] Srinadi, N. L. P., Hermawan, D., & Jaya, A. A. N. A. (۲۰۲۳). Advancement of Banking and Financial Services Employing Artificial Intelligence and the Internet of Things.

- Journal of Wireless Mobile Networks, Ubiquitous Computing, and Dependable Applications, 14(1), 106-117. <https://doi.org/10.58346/JOWUA.2023.11.009>
- [26] Rosenhead, J., & Mingers, J. (1989). *Soft Modeling in Management*. Translated by A. Azar & A. Anvari (2013). Tehran: Negah Danesh Publications. [In Persian]
- [27] Wang, J., Hipel, K.W., Fang, L., & Dang, Y. (2018). Matrix Representations of the Inverse Problem in the Graph Model for Conflict Resolution. *Operational Research*, 269(4), 1-12. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2018.03.007>
- [28] Kilgour, D.M., & Hipel, K.W. (2010). Conflict Analysis Methods: The Graph Model for Conflict Resolution. In Kilgour, D.M., & Eden, C. (Eds.), *Handbook of Group Decision and Negotiation*. Springer, Dordrecht, Netherlands, 203-222. doi: 10.1007/978-90-481-9097-3_13
- [29] Fang, L., Hipel, K.W., Kilgour, D.M., & Peng, X. (2003). A Decision Support System for Interactive Decision Making - Part II: Analysis and Output Interpretation. *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics, Part C: Applications and Reviews*, 33(1), 56-66. doi: 10.1109/TSMCC.2003.809360
- [30] Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Mill Valley, CA: Sociology Press.
- [31] Kinsara, R.A., Kilgour, D.M., & Hipel, K.W. (2010). Inverse Approach to the Graph Model for Conflict Resolution. *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics: Systems*, 40(5), 734-742. doi: 10.1109/TSMC.2010.2376473